

VALENȚELE FORMATIVE ALE ACTIVITĂȚILOR ARTISTICO-PLASTICE ÎN DEZVOLTAREA CREATIVITĂȚII COPILULUI DE VÂRSTĂ PREȘCOLARĂ

Elena DĂNESCU

Universitatea din Pitești, România

L'article présente quelques directions explicatives de l'éducation de la créativité de l'enfant préscolaire. La stimulation de la créativité peut commencer même à l'âge préscolaire par les activités du processus de l'enseignement. Les activités artistico-plastiques contribuent véritablement à l'éducation de la créativité de l'enfant préscolaire.

Creația ca activitate psihică în structura fenomenelor psihice o întâlnim nu doar pe treptele înalte ale ontogenezei, ci în forme specifice o întâlnim și la vârsta preșcolară. Nivelul posibil de atins acum este, desigur, doar al *creativității expresive*, iar domeniile în care se manifestă sunt activitățile specifice vârstei: *desen, modelaj, activități practice, joc, comunicare*. În cadrul activităților sale, copilul este capabil să producă ceva nou, neobișnuit, original, chiar dacă aceste atribute sunt valabile doar în raport cu sine.

Ca modalitate artistică de exprimare, *desenul* reprezintă pentru copii cu totul altceva decât pentru adulți. Copilul vede lumea cu ochii proprii și numai după aceea începe să o perceapă așa cum o vede adultul. Aceasta nu înseamnă că desenele copilului sunt expresia unei percepții denaturate a realității obiective. În procesul desenării, copilul se identifică cu propria experiență și astfel descoperă propria sa cale de cunoaștere și de expresie. Copilul se joacă cu creioanele pe hârtie chiar de la vârste la care nu știe să țină în mână nici creionul, nici hârtia; dă jocului o semnificație imitată din activitatea adultului; apoi, pe măsură ce-și formează deprinderi de lucru cu creionul, hârtia, pensula, desenează forme noi, creează fără a mai imita în totalitate. Unele *dimensiuni ale creativității (fluiditate, flexibilitate, originalitate, elaborare)* le întâlnim, din plin, în desenele lor. În desen copiii redau imagini care reflectă realitatea înconjurătoare: diferite aspecte din natură, din munca oamenilor, scene din basme și povestiri, figura unor oameni (portretul fiind tema preferată a creației infantile). Jocul cu diverse culori este jocul apropierei de sensuri multiple ale lumii reale, dorite și imaginate. Pictura le permite copiilor mai mult decât desenul să redea mișcarea și nuanțele de culoare. Copiii îndrăgesc aceste activități și le solicită des și în afara activităților impuse la grădiniță. Pentru majoritatea copiilor desenul și pictura reflectă cu adevărat jocul imaginației și al plăcerii de a lucra cu creioane colorate și cu acuarele. Când stăpânesc tehnica desenului și a picturii, copiii realizează în aceste activități chiar performanțe.

Învățându-i pe copii să observe natura și să încerce a o reda prin anumite modele, stimulându-le curiozitatea, oferindu-le cadrul în care ei să se poată exprima tot atât de bine ca și prin limbaj, îi ajutăm să se exprime independent și creator. În acest mod de exprimare a lumii, copilul își dezvoltă abilitatea vizuală și manuală, își exersează capacitatea reprezentativă, imaginația, forța de creație, perseverența, voința, inițiativa. Aceste abilități descoperite și exersate pot deveni, în timp, aptitudini pentru desen și pentru creații în acest domeniu.

În contextul mijloacelor de stimulare a creativității generale și a celei artistico-plastice, *arta* este un mijloc esențial, fără a fi, însă, singurul. În studiul creativității s-a emis ideea că personalitatea creativă se caracterizează prin anumite trăsături comune, iar procesul creației este identic în artă, în știință și în producțiile de alt gen.

Referindu-se la creativitatea artistică, M.Ralea consideră că psihologia artistului este psihologia anumitelor trăsături, abilități, atitudini ale tuturor oamenilor, manifestate însă, într-un grad mai înalt și îmbrăcând forme extrem de personale [1].

P.J.Guilford și V.Lowenfeld [2], cercetând independent *creația științifică* și respectiv *creația artistică*, au identificat aceeași factori ai creativității, de natură intelectuală (sensibilitate față de probleme, față de atitudinile și sentimentele altora), gândire divergentă (flexibilitate, fluiditate, originalitate), aptitudinea de a abstractiza, de a analiza, de a sintetiza, de a organiza coerent un material. V.Lowenfeld [3] scria referitor la propriul rezultat, similar cu al lui J.P.Guilford, că acest lucru este deosebit de important din punctul de vedere al educației, căci noi știm acum că atunci când dezvoltăm forțele creatoare în domeniul artelor, le dezvoltăm

totodată și în domeniul științelor și în ființa umană în general. El consideră *creativitatea artistică premisa pentru celelalte forme de creativitate*. Se diferențiază astfel de J.P. Guilford care aprecia că, inițial, creativitatea se poate dezvolta în orice domeniu putând fi apoi *transferată* și în celelalte.

Îmbrățișând aceste teorii care susțin ideea *transponibilității* creativității și aceea că sensibilitatea și *creativitatea* copilului pot fi *educate* în și prin *artă*, considerăm activitățile de educație artistico-plastică ca mijloc esențial de stimulare a creativității individuale și de grup. În susținerea acestei afirmații menționăm și unele dintre *valențele formative ale artei* în planul dezvoltării personalității umane.

Influența artei asupra *proceselor de cunoaștere*, asupra perfecționării lor funcționale constă, în primul rând în dezvoltarea capacităților *senzorioperceptive*. Formele artei se manifestă în conștiința copiilor îndeosebi pe calea simțurilor: auzului, văzului, pipăitului. Arta, fiind o formă de cunoaștere prin intermediul imaginilor artistice, contribuie la *lărgirea orizontului de cunoaștere*, la perceperea mai complexă și mai cuprinzătoare a realității. Apelând la afectivitatea copilului, la emoțiile sale față de tot ceea ce este frumos, cunoașterea prin artă devine mai accesibilă, mai largă. Copilul poate să observe aspecte ale realității pe care nu le-ar sesiza dacă acestea nu i s-ar oferi într-o formă artistică, plastică. Prin intermediul operelor de artă, copilul dobândește o serie de cunoștințe despre culorile și formele obiectelor, despre relațiile dintre ele. Opera de artă, fiind un produs al activității creatoare a omului, influențează în mod direct posibilitățile creatoare ale copiilor. Nenumărați artiști au menționat în amintirile lor că trăirile vii, intensitatea impresiilor din copilărie, bagajul de observații asimilat au format fondul principal de sprijin pe care s-a dezvoltat talentul lor.

Operele valoroase de artă, în măsura în care sunt accesibile, pot constitui un stimulent în dezvoltarea *aptitudinilor artistice*, a *imaginației creatoare*, a *gândirii* și a *posibilităților creatoare* ale copiilor. Coloritul armonios al unui tablou îl stimulează pe copil să îl transpună în desenul său. Primele încercări ale copiilor sunt, de cele mai multe ori, combinații de imagini din basme, povești, ilustrații cunoscute anterior. Arta, cu cât este mai valoroasă și mai accesibilă, cu atât influențează mai puternic asupra dezvoltării posibilităților creatoare ale copilului.

În mod indirect, toate formele artei influențează și asupra *bunei dispoziții*. Starea de satisfacție și mulțumire pe care le-o creează copiilor frumosul constituie un permanent stimulent al activității întregului organism.

Formarea *sentimentelor estetice* la copil începe din momentul în care el se apropie de artă, fie chiar prin satisfacția pe care o are să deseneze, să modeleze, să coloreze, apoi, treptat, învață să aprecieze frumosul prin comparație. În cadrul activităților artistice copilul învață să opereze cu *noțiuni estetice*, când își apreciază propria lucrare, afirmând că e mai frumoasă sau mai puțin frumoasă decât a altuia.

Prin educație, copiii învață să perceapă, să observe și să aprecieze frumosul din lumea înconjurătoare. Frumusețile observate vor fi apoi exprimate în desenele lor. Intensificarea antrenamentului de educație vizuală a copilului sub o corectă îndrumare îl ajută să-și îmbogățească *percepția senzorială*. În acest sens, în cadrul orelor de educație artistico-plastică, cu accent pe educația vizuală a copilului, se întreprind exerciții de antrenament pentru a privi, a vedea, a căuta și a înțelege informații despre culoare și forma obiectelor lumii înconjurătoare. Execuția unui desen presupune un exercițiu de motricitate care va pregăti copilul pentru însușirea scrisului la școală.

Organizarea și desfășurarea activităților artistico-plactice oferă variate posibilități pentru dezvoltarea *atenției*. Copiii trebuie să-și concentreze atenția asupra modelului de desenat, să fie atenți la explicațiile și demonstrațiile de realizare a unui desen. Lucrarea, pe care o execută ei înșiși, și aprecierea lucrărilor colegilor au valoarea unor exerciții de concentrare a atenției voluntare.

Activitățile artistico-plactice au un rol însemnat în dezvoltarea *cognitivă*. Desenul, pictura, modelajul constituie excelente ocazii de a efectua operații ale gândirii. Astfel, operația de analiză se face cu precădere în cursul analizării modelului, cea de sinteză în timpul executării lui, iar aprecierea execuției presupune operația de comparație cu modelul inițial. Făcând exerciții de desen, pictură, modelaj, copiii își dezvoltă spiritul de observație și își formează *reprezentări* care reflectă tot mai fidel diversele însușiri ale elementelor lumii înconjurătoare și relațiile dintre ele. Acest lucru îi ajută să realizeze o cunoaștere mai fidelă a mediului în care trăiesc. Desenând, pictând și modelând, copiii oglindesc caracteristicile esențiale ale unor categorii de obiecte, ființe și fenomene, deci generalizează pornind de la o bază reală. În gândirea lor concretă se conturează elemente ale gândirii logico-abstracte, care vor ajuta la formarea în perspectivă a unor concepte.

Activitățile artistico-plactice dezvoltă foarte mult *imaginația creatoare*. Învățându-l pe copil să combine imaginile pentru a compune diferite desene, îi dăm posibilitate să-și exerseze imaginația. Caracterul concret

al gândirii preșcolarilor și rolul pe care îl joacă intuiția la această vârstă determină exprimarea gândurilor lor prin imagini plastice, pline de fantezie.

În formarea *profilului moral* al preșcolarilor, activitățile artistico-plastice sunt mijloace eficiente de educare a dragostei față de muncă, a spiritului de echipă și în formarea perseverenței și calităților pozitive ale voinței. În realizarea unui desen, trece de la acte involuntare, întâmplătoare la reprezentarea unui scop și la canalizarea tuturor eforturilor sale în vederea realizării acestuia. Învățând să-și termine lucrul început, să-și atingă scopul propus, chiar dacă pentru aceasta trebuie să depună efort intelectual îndelungat, copilul își dezvoltă *răbdarea și perseverența*. Când copiii fac aprecieri asupra propriilor lucrări sau ale colegilor, ei învață să observe defectele și calitățile lucrărilor în raport cu anumite criterii obiective. Cu alte cuvinte, ei încep să judece, *să valorizeze* în mod obiectiv, să fie modești și să se bucure de rezultatele colegilor.

Impactul educației artistico-plastice asupra dezvoltării personalității copilului este relevat în literatura pedagogică [4] ca deosebit de semnificativ, contribuind la următoarele:

dezvoltarea emoțională prin:

- a oferi ocazii de comunicare, de exprimare fără cuvinte;
- a asigura o cale de expresie a sentimentelor;
- a permite eliminarea tensiunilor emoționale;
- a da copiilor un sentiment de forță, de putere;
- a asigura autoaprecierea în crearea unei „capodopere” proprii;

dezvoltarea fizică prin:

- dezvoltarea controlului activității motrice fine;
- stimularea simțului pipăitului;
- stimularea acuității vizuale și auditive;
- încurajarea gesturilor corporale;
- oferirea experienței practice pentru coordonarea ochi-mână;

dezvoltarea aptitudinilor de factură socială prin:

- a încuraja copiii să ia decizii și să rezolve probleme;
- a ajuta copiii să fie independenți și să-și facă singuri planuri;
- a crea condiții în care copiii să lucreze cu alții;
- a ajuta copiii să-și asume responsabilitatea pentru grija față de material;
- a stimula respectul față de ideile celorlalți;

dezvoltarea intelectuală prin:

- lărgirea vocabularului copiilor cu elemente de limbaj plastic;
- dezvoltarea imaginației reproductive și a imaginației anticipative;
- însușirea unor cunoștințe fundamentale și a unor norme ce guvernează esteticul;
- formarea unor deprinderi de lucru pentru realizarea unor desene, picturi, modelaje;
- îmbogățirea experienței de cunoaștere;
- exersarea și stimularea proceselor senzoriale și cognitive;

dezvoltarea creativității prin:

- stimularea gândirii divergente și a găsirii de soluții variate;
- dezvoltarea simțului de apreciere a moștenirii culturale și artistice.

În grădiniță, avem posibilități multiple de a pregăti copilul să recepteze și să vibreze în fața frumosului, să creeze frumosul și să-l introducă în viața personală. Mai mult decât alte activități ale procesului de învățământ din grădiniță, *activitățile de educație plastică* constituie un mijloc prețios de stimulare a creativității copilului.

Curicula de educație plastică pentru învățământul preșcolar prefigurează o categorie generoasă de obiective, ce constituie repere în demersul privind stimularea creativității copilului în domeniul artistico-plastic, și vizează formarea unor capacități, priceperi, deprinderi, atitudini precum:

- realizarea de compoziții plastice și redarea expresivă a unui obiect;
- respectarea proporțiilor între părțile unui obiect sau între două obiecte;
- așezarea în pagină a elementelor temei;
- mânăuirea corectă a pensulei și folosirea acuarelelor sau a altor culori de apă ca tempera, guașe etc.;
- familiarizarea copiilor cu elemente de limbaj plastic și tehnici de realizare practică a acestora;

- familiarizarea cu unele efecte plastice realizate prin fuziunea unor pete de culori diferite;
- inițierea copiilor prin intermediul jocului cu tehnici de combinare și de preparare a culorilor și a nuanțelor acestora, prin amestecul conștient al culorilor de bază;
- sensibilizarea în fața frumosului;
- dezvoltarea unui fond afectiv energizator pozitiv pentru activitate.

Toate aceste comportamente specifice educației plastice, prin exercițiu, vor fi dobândite de copil și, mai târziu, aplicate în acte creative.

Referințe:

1. Ralea M. Democrație și creație. - București: Editura Politică, 1977, p.58.
2. Landau E. Psihologia creativității. - București: Editura Didactică și Pedagogică, 1979, p.99.
3. Ibidem.
4. Kristen A.H. et. al. (traducere). Crearea claselor orientate după necesitățile copilului. - Iași: Editura Cermi, 1999, p.110.

Bibliografie:

1. Enăchescu C. Psihologia activității patoplastice. - București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1977.
2. Jaoui H. La créativité – Collections. - Paris: P.S. Valery, 1975.
3. Mașeck E.V. Arta – o ipostază a libertății. București: Editura Univers, 1977.
4. Mateiaș AL. Pedagogie pentru învățământul preprimar. - București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A.,1995.
5. Popa V. Activități de educație plastică în grădiniță. - București: Ed.V&I Integral, 2000.
6. Read H. Imagine și idee. Funcția artei în dezvoltarea conștiinței umane. - București: Editura Univers, 1970.

Prezentat la 20.05.2008